

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:n lausunto valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteosta

Valtioneuvoston selontekoa sisäisestä turvallisuudesta kuvataan yhdeksi osaksi kolmen turvallisuusselonteon kokonaisuudesta, jonka muut osat ovat ulko- ja turvallisuuspoliittinen ja puolustuspoliittinen selonteko. Kansallisen tason strategista näkymään haastavat sekä valmiuslain luonnoksessa että Valtioneuvoston turvallisuusjohtamisen toimintamallin kehittämishankkeessa esitetty kohtuullisen voimakas kritiikki, joka pääosin kohdistuu liaksi hallinnonalakohtaiseen hahmotukseen turvallisuuden ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Edellä mainittujen uusimpien asiakirjojen näkökulmasta selonteko sisäisestä turvallisuudesta edustaa perinteistä hallinnonalojen väliseen konsensukseen perustuvaa näkemystä turvallisuustyön tekemisen tavoista. Jää nähtäväksi, kuinka erityisesti turvallisuusjohtamisen toimintamallin kehittämishankkeessa esitetyt vahvasti yhteistyötä painottavat lähtökohdat kykenevät jatkossa muokkaamaan turvallisuusselonteojen kokonaisuutta.

Sisäisen turvallisuuden selonteko määrittää sisäisen turvallisuuden politiikan tärkeimmäksi päämääräksi sen varmistamisen, että Suomi on luottamuksen yhteiskunta, jossa toteutuvat turvallisuus ja oikeudenmukaisuus kaikissa oloissa. Asiakirjassa sisäisellä turvallisuudella tarkoitetaan yhteiskunnan ominaisuuksia, joiden ansiosta ihmiset voivat nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja niihin rinnastettavista kansallisista ja kansainvälisistä ilmiöistä johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta. Näillä edellä mainituilla määrittäyksillä sekä tavoiteasetannalla asiakirja osaltaan pyrkii tarkoituksenmukaisella tavalla ylläpitämään ja tukemaan henkistä kriisinkestävyyttä vahvistavaa luottamuksen yhteiskuntaa.

Selonteko korostaa asianmukaisesti arjen turvallisuuspalveluiden laadukkaan tuottaminen merkitystä väestön luottamuksen ja turvallisuuden kokemuksen sellaisena perustana, mikä luo pohjan vakaviimpiin häiriötilanteisiin vastaamiselle. Arjen turvallisuuspalveluilla viitataan ihmisten tarpeeseen saada hätätilanteissa apua ja asiansa hoidettua viranomaisessa ilman tarpeetonta viivytystä. Käytännön tasolla tämä viittaa turvallisuuden yhdenvertaisuuteen riippumatta avuntarvitsijan sijainnista ja avuntarpeesta. Tähän liittyen selonteossa todetaan erityisesti sopimuspalokunnilla olevan merkittävä rooli ensivastetoimijoina ja pelastuspalvelujen tuottajina. Selonteon mukaan sopimuspalokuntien toimintaedellytyksistä tulee huolehtia. Väestön ikääntyessä ja väestön muuttaessa kaupunkeihin, olisi konkreettisempi, ohjaava linjaus tarvittavista toimenpiteistä ollut vahvempi kuin pelkkä merkityksen korostaminen. Sopimuspalokunnat ovat olleet erittäin huolestuneita esimerkiksi sisäministeriön ajamista pelastustoimen tehtävien kuntovaatimuksia, joiden pelätään karsivan harvaan asutuilla alueilla käytettävissä olevia resursseja. Vaihtoehtona tälle olisi esimerkiksi tarkentaa pelastustoimen yksiköiden vaatimuksia siten, että niissä paremmin huomioitaisiin myös muut onnettomuustyyppit ja onnettomuustilanteet kuin pelkät savusukellusta edellyttävät tehtävät, jotka kuitenkin ovat harvinainen tehtävätyyppi. Siitä huolimatta, että pelastustoimen palvelut, ensihoitopalvelut sekä sosiaali- ja kriisipäivystyspalvelut ilmentävät erityisen vahvasti selonteon tärkeänä pitämää arjen turvallisuuden palveluja, sisältyi ensimmäiseen seitsemään selonteon painopisteeseen vain hyvin rajallisesti näitä palveluja koskevia ylösnostoja. Lisäksi kahdeksas painopiste on voimakkaasti keskittynyt sinänsä erittäin tärkeisiin siviiliväestön suojaamisen kysymyksiin laajoissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, jolloin arjen turvallisuuden vahvistaminen em. palvelujen osalta jää vaille ansaitsemaansa huomiota.

Pelastustoimen palvelujen ja ensihoitopalvelujen palveluverkko muodostaa perustan sille, että alueelliset toimijat kykenevät yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa tuottamaan varautumis- ja palvelutasovaatimusten mukaista monimuotoista lähipalveluiden kokonaisuutta. Tiiviillä toimipisteverkolla on keskeinen merkitys paitsi vasteaikojen myös alueellisen varautumisen yhteistyön sekä muun muassa kriittisen infrastruktuurin turvaamisen näkökulmasta. Alueellisen yhteisen varautumisen rakennetta erityisesti yhteistyötä koskien tulee määrätietoisesti vahvistaa valmiuslain luonnoksen painotukset huomioon ottaen. Tämä tarkoittaa laajaa ja toimivaa alueellista yhteistyötä, jossa alueen kokonaisuus on tärkein toimintaa ohjaava ja mitoittava periaate. On tärkeitä nähdä, että alueellisen ja paikallisen tason varautumisen kehittäminen edellyttää alueellista omistajuutta, jota alueella ei voi edustaa valtion alueellinen toimija.

Selonteko toteaa, että sisäisen turvallisuuden viranomaisten materiaallinen varautuminen ja huoltovarmuus eivät kaikilta osin vastaa häiriötilanteiden ja poikkeusolojen asettamia vaatimuksia. Sosiaali- ja terveystoimen uudet säädösisällöt koskien vaatimuksia kaluston siirrettävyydestä, reservin vahvistamisesta, käytettävien tilojen suojaustason vahvistamisesta sekä palveluverkon muunneltavuudesta turvallisuustilanteen vaatimusten mukaisesti koskevat varmuudella myös pelastustoimen palveluita, mutta vähintäänkin osin myös muuta hallintoa. Tässä mielessä eteneminen kohti turvallisuustilanteen edellyttämää varautumisen tasoa koko hallinnon osalta on vasta alussa.

Selonteossa korostetaan viranomaisvastuiden rinnalla ihmisten sitoutuneisuutta omatoimiseen varautumiseen. Väestönsuojien osalta tilanne on mahdollisesti parantumassa viime vuosina julkaistujen opasaineistojen myötä, mutta toisaalta aineisto on osittanut merkittävän tuen tarpeen kiinteistöissä, joissa on korjausvelkaa väestönsuojien osalta. On hyvin todennäköistä, että asianmukainen ylläpidon tuki sekä oikea toiminta taloyhtiön väestönsuojan käyttöönottilanteessa edellyttäisi nimetyn suojanhoitajan. Tämän vuoksi lainsäädäntöön kirjattua vaatimusta asiasta on huolellisesti arvioitava. Lisäksi selonteossa mainittu tavoite väestön monikanavaisen varoittamisen mahdollistamisesta on erittäin perusteltu ja asia tulee viivytyksettä saattaa kuntoon.

Pelastustoimessa huolta on herättänyt puuttuva säädöspohja ja menettely, jolla puolustustilojen rakentamissäädöksiä vastaavalla tavalla varmistettaisiin, että pelastustoimen ja ensihoidon tilojen asiakirjahallinta on sekä rakentamisvaiheessa että sen jälkeen tasolla, joka ei vaaranna tilaturvallisuutta missään turvallisuustilanteessa.

Selonteon johtopäätöksissä viitataan kuntien, hyvinvointialueiden, elinkeinoelämän ja järjestöjen merkittävään rooliin ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnin edistäjinä ja sitä kautta sisäisen turvallisuuden vahvistajina. Edellä mainitun roolin lisäksi on hyvä ymmärtää, että hyvinvointialueet ovat valmiusorganisaatioita, joiden kyvykkyys integroida sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen palvelut optimoiduksi alutta palvelevaksi kokonaisuudeksi on valtavan tärkeä osa yhteiskunnan varautumista, valmiutta sekä toiminnallista kyvykkyyttä. Lisäksi on ymmärrettävä, että sisäisen turvallisuuden viranomaisten lisäksi tulisi kehittää yhteiset, turvalliset ja yhteensopivat tilannekuva- ja viestiyhteydet, jotka mahdollistaisivat tiiviin yhteistyön ja reaaliaikaisen ja tietoturvallisen tiedonsiirron normaalioloissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa mukaan lukien kunnat sekä riittävässä määrin palvelutuotannossa välttämättömät järjestöt ja elinkeinoelämän toimijat.

Vesa-Pekka Tervo
Kehittämispäällikkö
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy